

روشهای تصمیم گیری چند شاخصه در

برنامه ریزی گردشگری

دکتر میرنجف موسوی

عضو هیئت علمی دانشگاه ارومیه

مهدی عبدالله زاده

کارشناس ارشد برنامه ریزی گردشگری

مهدی احمدیان

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری

آراد کتاب

سرشناسه	موسوی، میرنجف، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	روشهای تصمیم گیری چند شاخصه در برنامه ریزی گردشگری / میرنجف موسوی، مهدی عبدالله زاده، مهدی احمدیان.
مشخصات نشر	تهران: آراد کتاب، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۲۷۶ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۸۶-۱۴۰-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	گردشگری - تصمیم گیری
شناسه افزوده	عبداله زاده، علی
رده بندی کنگره	۱۳۹۲ ۸۵۳ م ۱۱ / ۱۵۵ G
رده بندی دیویی	۳۳۸/۴۷۹۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۳۰۹۷۹

روشهای تصمیم گیری چند شاخصه در برنامه ریزی گردشگری

تألیف	دکتر میرنجف موسوی، مهدی عبدالله زاده، مهدی احمدیان
ویراستار	دکتر افشار کیبیری
ناشر	آراد کتاب
تیراژ	۵۰۰ جلد
نوبت چاپ	اول، ۱۳۹۲
لینوگرافی	مهرشاد
چاپ	عطا
صحافی	کیما
بهاء	۱۴۵۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۸۶-۱۴۰-۶

حق چاپ برای ناشر محفوظ است. کلیه حقوق و حق چاپ متن، طرح روی جلد و عنوان کتاب با نگارش به قانون حمایت مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ برای انتشارات آراد کتاب محفوظ است و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

مرکز پخش و فروش: آراد کتاب

تلفن: ۶۶۴۸۲۲۲۶ - ۶۶۹۷۵۲۸۵ - ۵۸ - ۰۹۱۲۳۰۶۲۴

www.aradbook.com

عنوان

صفحه

مقدمه.....	۸
فصل اول: مبانی و اصول کلی تصمیم‌گیری در گردشگری	
۱-۱- مفهوم تصمیم‌گیری.....	۱۱
۱-۲- تصمیم‌گیری در گردشگری.....	۱۳
۱-۳- فرآیند و مراحل تصمیم‌گیری.....	۱۴
۱-۵- استفاده از مدل در تصمیم‌گیری برای گردشگری.....	۲۰
۱-۶- برنامه‌ریزی گردشگری.....	۲۲
۱-۷- شیوه‌های برنامه‌ریزی گردشگری.....	۲۴
۱-۷-۱- برنامه‌ریزی گردشگری به عنوان یک سیستم منجم.....	۲۴
۱-۷-۲- برنامه‌ریزی بلندمدت و راهبردی گردشگری (برنامه‌ریزی استراتژیک).....	۲۶
۱-۸- الگوی اصلی برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک.....	۲۸
۱-۹- مشارکت مردمی در برنامه‌ریزی گردشگری.....	۳۰
۱-۱۰- برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری.....	۳۲
فصل دوم: اصول و چارچوب روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه	
۲-۱- تصمیم‌گیری چندمعیاره (MCDM).....	۳۵
۲-۲- ضرورت استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره.....	۳۸
۲-۳- ویژگی‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره.....	۳۹
۲-۴- مؤلفه‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره.....	۴۰
۲-۵- طبقه‌بندی مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره.....	۴۰
۲-۵-۱- مدل‌های تصمیم‌گیری چندهدفه (MOAM).....	۴۲
۲-۵-۲- مدل‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه (MADM).....	۴۲

- ۲-۶- طبقه‌بندی مدل‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه ۴۳
- ۲-۷- ویژگی‌های مشترک مدل‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه (MADM) ۴۷
- ۲-۸- روش‌های بی‌مقیاس کردن در تصمیم‌گیری چندشاخصه ۴۸
- ۲-۸-۱- روش بی‌مقیاس‌سازی معمولی ۴۸
- ۲-۸-۲- بی‌مقیاس‌سازی به روش نورم ۵۰
- ۲-۸-۳- روش بی‌مقیاس‌سازی خطی ۵۲
- ۲-۸-۴- بی‌مقیاس‌سازی به روش نرمال استاندارد ۵۴
- ۲-۸-۵- روش بی‌مقیاس‌سازی فازی ۵۷
- ۲-۹- تعیین وزن شاخص‌ها در تصمیم‌گیری چندشاخصه ۵۹
- ۲-۹-۱- روش آنتروپی ۵۹
- ۲-۹-۲- روش بردار ویژه ۶۲
- ۲-۹-۳- روش کمترین مجذورات وزین شده ۶۶
- ۲-۹-۴- روش طبقه‌بندی مستقیم ۶۷
- فصل سوم: روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه غیر جبرانی
- ۳-۱- روش تسلط ۶۹
- ۳-۲- روش ماکسیمین ۷۲
- ۳-۳- روش ماکسی ماکس ۷۵
- ۳-۴- روش رضایت‌بخش شمول ۷۷
- ۳-۵- روش رضایت‌بخش خاص ۸۱
- ۳-۶- روش لکسیکوگراف ۸۴
- ۳-۶-۱- روش رتبه‌بندی ساده ۸۵
- ۳-۶-۲- روش ترتیبی ۸۶
- ۳-۶-۳- روش حذف ۸۷
- ۳-۶-۴- روش پرموتاسیون (جایگشت) ۸۹

۱-۴-۶-۳- مراحل مدل پرموتاسیون..... ۸۹

فصل چهارم: روش های تصمیم گیری چندشاخصه جبرانی

- ۱-۴-۶-۱- مدل وزن دهی ساده (SAW) ۹۶
- ۲-۴-۶-۲- روش مجموع وزن ورده بندی شده (HAW) ۱۰۰
- ۳-۴-۶-۳- مدل رتبه بندی چندمعیاره ساده (SMART) ۱۰۴
- ۴-۴-۶-۴- مدل برنامه ریزی توافق (CP) ۱۰۹
- ۵-۴-۶-۵- مدل شباهت به گزینه ایده آل (TOPSIS) ۱۱۴
- ۱-۴-۵-۵-۱- مزایای مدل شباهت به گزینه ایده آل (Topsis) ۱۱۴
- ۲-۴-۵-۵-۲- مراحل مدل شباهت به گزینه ایده آل (Topsis) ۱۱۵
- ۶-۴-۶-۶- مدل VIKOR ۱۱۹
- ۱-۴-۶-۶-۱- شباهت ها و تفاوت های بین مدل های VIKOR و TOPSIS ۱۲۰
- ۱-۴-۶-۶-۱-۱- شباهت بین VIKOR و TOPSIS ۱۲۱
- ۲-۴-۶-۶-۱-۲- تفاوت بین VIKOR و TOPSIS ۱۲۱
- ۲-۴-۶-۶-۲- مراحل مدل VIKOR ۱۲۱
- ۷-۴-۶-۷- مدل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) ۱۲۷
- ۱-۴-۶-۷-۱- مراحل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی ۱۲۹
- ۸-۴-۶-۸- مدل تحلیل شبکه ANP ۱۳۹
- ۱-۴-۶-۸-۱- ویژگی های مدل تحلیل شبکه ۱۳۹
- ۲-۴-۶-۸-۲- تفاوت های مدل تحلیل شبکه با مدل تحلیل سلسله مراتبی ۱۴۰
- ۹-۴-۶-۹- مراحل مدل تحلیل شبکه ۱۴۱
- ۱۰-۴-۶-۱۰- مدل تسلط تقریبی (ELECTRE) ۱۵۱
- ۱-۴-۶-۱۰-۱- مراحل مدل تسلط تقریبی ۱۵۲
- ۱۱-۴-۶-۱۱- مدل تخصیص خطی (LA) ۱۶۱
- ۱-۴-۶-۱۱-۱- مراحل مدل تخصیص خطی ۱۶۱

۱۶۵..... ۴-۱۲ مدل رتبه‌بندی ترجیحی برای غنی‌سازی ارزیابی‌ها (PROMETHEE)

۱۶۶..... ۴-۱۲-۱ نقاط قوت مدل PROMETHEE

۱۶۷..... ۴-۱۲-۲ مراحل مدل PROMETHEE

۱۷۳..... ۴-۱۳ مدل REGIME

۱۷۴..... ۴-۱۳-۱ مراحل مدل REGIME

فصل پنجم: تصمیم‌گیری چندشاخصه فازی

۱۸۰..... ۵-۱ مجموعه‌های فازی

۱۸۷..... ۵-۲ تئوری فازی

۱۸۷..... ۵-۳ ریاضیات فازی

۱۸۸..... ۵-۴ منطق فازی

۱۸۹..... ۵-۵ سیستم‌های فازی

۱۹۰..... ۵-۶ عدم قطعیت

۱۹۱..... ۵-۷ تصمیم‌گیری فازی

۱۹۲..... ۵-۸ رتبه‌بندی فازی

۱۹۲..... ۵-۸-۱ رتبه‌بندی براساس مقایسه مقادیر غیرفازی‌سازی شده

۱۹۳..... ۵-۸-۱-۱ روش آدامو

۱۹۴..... ۵-۸-۲ رتبه‌بندی براساس مقایسه گزینه‌ها با مجموعه‌های فازی شاخص

۱۹۴..... ۵-۸-۲-۱ روش جین

۱۹۶..... ۵-۸-۳ رتبه‌بندی براساس مقایسه زوجی گزینه‌ها

۱۹۷..... ۵-۸-۳-۱ تصمیم‌گیری چندشاخصه فازی

۱۹۸..... ۵-۸-۳-۱-۱ مراحل تصمیم‌گیری چندشاخصه فازی

۱۹۹..... ۵-۸-۳-۲ روش تحلیل سلسله مراتبی فازی (F-AHP)

۲۰۰..... ۵-۸-۳-۳ روش تحلیل توسعه‌ای (EA) چانگ

۲۱۹..... ۵-۸-۳-۴ روش شباهت به گزینه ایده‌آل فازی (F-TOPSIS)

- ۲۱۹..... ۴-۱-۳-۵- مراحل روش شباهت به گزینه ایده آل فازی
- ۲۲۹..... ۵-۸-۳-۵- روش ویکور فازی (F-VIKOR)
- ۲۳۰..... ۵-۸-۳-۵-۱- مراحل روش ویکور فازی
- ۲۳۹..... ۵-۸-۳-۶- روش تصمیم گیری چندشاخصه فازی یاگر
- ۲۴۰..... ۵-۸-۳-۶-۱- مراحل روش تصمیم گیری چندشاخصه فازی یاگر
- ۲۴۳..... ۵-۸-۳-۷- روش جمع وزنی فازی (F-WSM)
- ۲۴۳..... ۵-۸-۳-۷-۱- مراحل مدل جمع وزنی فازی
- ۲۴۶..... ۵-۸-۳-۸- روش وزن دهی جمعی ساده فازی (F-SAW)
- ۲۴۷..... ۵-۸-۳-۹- روش بونیسون
- ۲۴۹..... ۵-۸-۳-۹-۱- مراحل مدل بونیسون
- ۲۵۴..... ۵-۸-۳-۱۰- روش دیماتل فازی (F-DEMATEL)
- ۲۵۳..... ۵-۸-۳-۱۰-۱- مزایای روش دیماتل فازی
- ۲۵۳..... ۵-۸-۳-۱۰-۲- مراحل روش دیماتل فازی
- ۲۶۳..... منابع و مآخذ

«مقدمه»

اصولاً توسعه اقتصادی در هر کشوری، نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی آن کشور است و بدون سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیربنایی و رونمایی، نمی‌توان انتظار گسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی را داشت. برای اکثر کشورها روشن شده است که جهت تحقق این مهم، گردشگری به عنوان منبع تجدیدپذیر و عظیم اقتصادی، عامل مهم و مؤثری در جهت توسعه است؛ زیرا علاوه بر اینکه می‌تواند نقش قابل ملاحظه اقتصادی در گستره جهانی از طریق جذب سرمایه‌های خارجی ایفا نماید، این قابلیت را دارد که با فراهم نمودن فرصت‌هایی برای استراحت، تمدد روان، آشنایی فرهنگ‌ها با یکدیگر، تجربه، آسایش، احساس نشاط و تازگی را در انسان‌ها ایجاد کند. بنابراین برای دستیابی به این اهداف و مدیریت موفق گردشگری، برنامه‌ریزی آن امری اساسی است. برنامه‌ریزی گردشگری، مکانیزمی است که بخش گردشگری را با دیگر بخش‌های اقتصادی ادغام می‌کند.

همچنین یکی از چالش‌های اصلی در گردشگری آن است که چگونه می‌توان در یک موقعیت خاص، تصمیم بهتر و مناسب گرفت و بهترین گزینه را انتخاب نمود. با توجه به مسئله تصمیم‌گیری در صنعت گردشگری، ارزیابی صحیح روش‌ها و فن‌آوری‌ها و انتخاب مناسب‌ترین گزینه‌ها جهت اجرا، با لحاظ نمودن شرایط مختلف حفاظتی، تکنولوژیکی، محیطی، اجتماعی و فرهنگی به منظور سازگار نمودن آنها با شرایط موجود، یکی از مسائل مهمی است که پیش‌روی تصمیم‌گیران، مدیران و سیاست‌گذاران صنعت گردشگری می‌باشد. ماهیت چندمعیاره بودن تصمیم‌گیری‌های گردشگری و گروهی بودن آن در فرآیند ارزیابی و انتخاب استراتژی‌های مناسب و همچنین وجود مشکلاتی نظیر فقدان اطلاعات کامل و دقیق، کم‌تجربه بودن بسیاری از تصمیم‌گیرندگان گردشگری در درک مسائل محیطی، تکنولوژیکی و فن‌آوری، عدم بررسی تأثیرات فاکتورهای مختلف و متقابل، بر ماهیت و توانایی درک اهمیت عوامل و گزینه‌های مختلف اثر گذاشته و موجب پیچیدگی این نوع تصمیم‌گیری‌ها شده است.

در برنامه‌ریزی گردشگری، سعی می‌شود با توجه به منابع محدود موجود، به بیشترین مراحل اهداف خود در زمینه توسعه گردشگری دست‌یافت. بدان معنی که باید اهداف را تعیین نموده و در میان گزینه‌ها، اولویت‌ها را دریکنه روش منطقی مشخص کرد. بنابراین برنامه‌ریزی گردشگری، فراگردی از تصمیم‌گیری درباره گزینه‌های مستدل و منطقی است. پس، نیازمند جمع‌آوری داده‌های گوناگون در سطوح متفاوت و ارتباط آنها با یکدیگر در مسیری سازنده می‌باشد. در این صورت است که می‌توان منابع محدود خود را به طور مؤثر و کارآمد در جهت توسعه صنعت گردشگری و بهبود وضعیت جاذبه‌ها و تسهیلات و خدمات گردشگری در مقاصد گردشگری اختصاص داد.

بنابراین استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه می‌تواند برنامه‌ریزان و مدیران گردشگری را در رسیدن به اهداف مختلف اجتماعی و اقتصادی یاری نماید و آنها را در بهترین شرایط قرار دهد. اگرچه مدل‌ها پایه‌ی تئوریکی خاص و محکمی ندارند، ولی تصمیم‌گیرندگان به کمک آنها می‌توانند سیستم‌های پیچیده‌ی دنیای واقعی را به سیستم‌های ساده‌تر و قابل فهم‌تر تجزیه نموده و سپس به تحلیل آنها بپردازند.

در همین راستا، کتاب حاضر سعی بر آن دارد که ضمن بررسی و مطالعه‌ی مدل‌های مختلف تصمیم‌گیری چندشاخصه از جنبه‌های مختلف و جدید، به کاربرد آن در برنامه‌ریزی گردشگری بپردازد؛ که می‌تواند راهنمای مناسبی برای دانشجویان کارشناسی، کارشناسی ارشد، پژوهشگران و محققان در رشته‌های گردشگری، جغرافیا، مدیریت جهانگردی و سایر رشته‌های مرتبط باشد. این کتاب از پنج فصل تشکیل شده است:

در فصل اول مبانی و اصول کلی تصمیم‌گیری در گردشگری از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در فصل دوم اصول و چارچوب روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه مورد تحلیل قرار خواهد گرفت. در فصل سوم انواع روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه غیرجبرانی بررسی می‌گردد. فصل چهارم نیز به روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه جبرانی می‌پردازد. و فصل پنجم که آخرین فصل این کتاب نیز می‌باشد به تصمیم‌گیری چندشاخصه فازی و مبانی و روش‌های آن خواهد پرداخت.

مؤلفان ادعا ندارند که مجموعه حاضر بی‌عیب و خالی از کاستی‌ها است. لذا از اساتید محترم تقاضا می‌شود، با انتقادات و پیشنهادات سازنده، نویسندگان را در رفع کاستی‌ها و هر چه بهتر شدن مجموعه حاضر در چاپ‌های بعدی یاری فرمایند.

موسوی، عبدالله‌زاده و احمدیان

سال یک‌هزار و سیصد و نود و دو هجری خورشیدی

فصل اول

« مبانی و اصول کلی تصمیم‌گیری در گردشگری »

۱-۱- مفهوم تصمیم‌گیری

انسان در مسیر زندگی خود، همواره با مشکلات و مسائل مختلفی مواجه می‌شود که ناگزیر است برای حل یا گذر از آنها تصمیمی اتخاذ کند. به عنوان مثال، نحوه استفاده و بهره‌برداری از منابع و امکانات گردشگری موجود و در دسترس یک منطقه، از جمله مسائل و اموری است که باید بهترین شیوه را برای آنها تعیین کرد.

پیش‌بینی، ارزیابی و مقایسه نتایج راه‌حل‌های موجود و انتخاب قطعی یک راه‌حل برای رسیدن به هدف مطلوب، تصمیم‌گیری^۱ نامیده می‌شود (عطائی، ۱۳۸۹: ۱). به عبارتی، انتخاب یک راه‌کار از بین راهکارهای موجود، و اولویت‌بندی آنها، در تصمیم‌گیری مدنظر است.

^۱. Decision